

Erica Aalsma(a) & Tonnie van Dijk(b)

(a) De Leermeesters, Wijk bij Duurstede

(b) Koning Willem I College, 's-Hertogenbosch

Contact: Erica.aalsma@deleermeesters.nl

t.vandijk@kw1c.nl

Hybride leeromgeving in het beroepsonderwijs

1. Inleiding

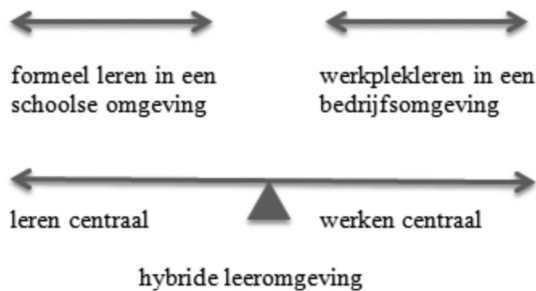
In het beroepsonderwijs is het zoeken naar een goed evenwicht tussen theorie en praktijk. Dat is niet gemakkelijk, omdat leren van theorie anders verloopt dan leren van en

in praktijk. De verschillende leerprocessen vinden vaak ook op andere plekken plaats: op school en in/op het werk. Het lijkt daarom logisch (en gemakkelijker) om de twee soorten van leren gescheiden te houden. Maar de student is niet gebaat bij een dergelijke ‘waterscheiding’. Een vakbekwame beroepsbeoefenaar worden leer je immers niet door eerst gefragmenteerd allerlei deeltjes aan te bieden; het is een proces van integratie en samenhang.

Hoewel dat nooit zo bedoeld is, zien we dat theorie en praktijk in de loop der tijden uit elkaar gegroeid zijn en zich als twee uitersten op het spectrum van werken en leren zijn gaan bevinden. Leren doe je op school – lees: in een klaslokaal, met boeken, een docent, in een groep, aan de hand van een rooster – en werken doe je in een bedrijf – lees: de plaats waar je geld moet verdienen, omzet moet draaien, targets moet behalen, snel en efficiënt moet zijn, geen fouten mag maken en waar nauwelijks tijd is om (formeel) te leren.

2. De Omgekeerde Leerweg

De Omgekeerde Leerweg (Aalsma 2011) stelt leren in en vanuit de praktijk van het werk centraal. Het centrale motto van dit innovatieve onderwijsconcept is: “leren uit het werk halen”. De Omgekeerde Leerweg wordt uitgevoerd in een hybride leeromgeving, waar schoolse leerprocessen verbonden worden aan leerprocessen in de beroepscontext. Een hybride leeromgeving bevindt zich in het midden van het spectrum van schoolse leren naar werkpleklernen.

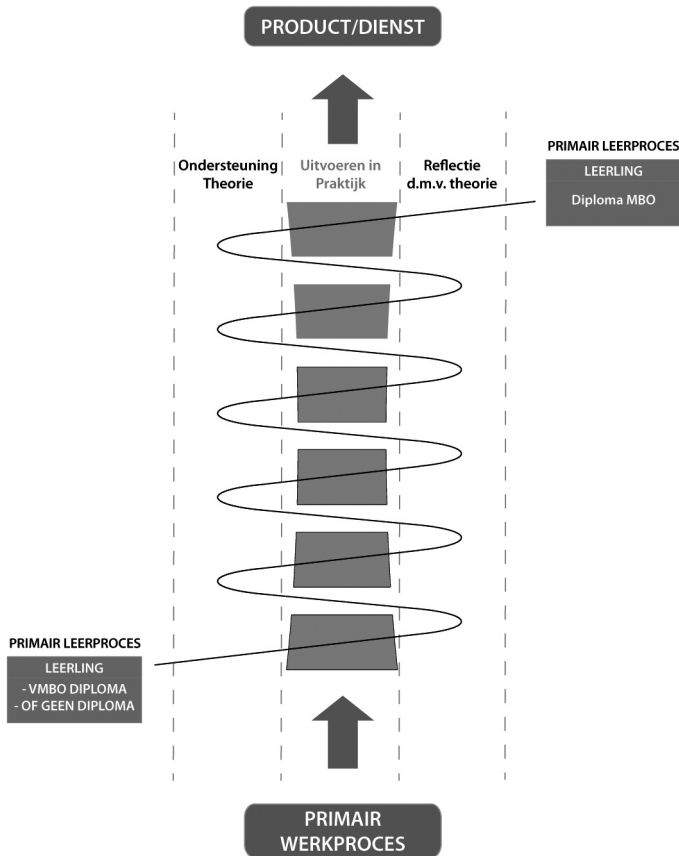

Figuur 1: De hybride leeromgeving.

In hybride leeromgevingen komt de beroepspraktijk centraal te staan en wordt het leerproces van de studenten ontworpen langs de route van werk in plaats van andersom. Informele vormen van (werkplek)leren worden systematisch verweven met formele vormen van (schoolse) leren. Of anders gezegd: de theorie en praktijk zijn niet van elkaar gescheiden, maar worden aan elkaar verbonden en in elkaar verweven. Op die

manier ontstaat samenhang in het leertraject voor de student. Je kunt het zien als *the best of both worlds*: de sterke eigenschappen van theorie en individueel leren komen samen bij die van praktijk en collectief leren.

Het plaatje van het Ruggengraatmodel (zie figuur 2) geeft de verwevenheid goed weer. De 'wervels' van de ruggengraat vormen samen het beroepsproces. Het leerproces van de student slingert daar om- en overheen.

Figuur 2: Het Ruggengraatmodel.

Het 'curriculum' van een hybride leeromgeving ziet er anders uit dan dat van een reguliere mbo-opleiding. De beroepspraktijk, die immers niet altijd voorspelbaar is, staat centraal. Dat zorgt ervoor dat het ontwerp van het curriculum flexibel moet zijn om in te kunnen spelen op situaties die zich in de beroepspraktijk voordoen.

Twee voorbeelden:

1. Sinds enkele jaren biedt het Koning Willem I College de Omgekeerde Leerweg aan als vijfde leerroute (naast klassikaal leren, werkplekleren, e-leren en open leren).
2. De Middelbare Horeca School (MHS) heeft het concept van de Omgekeerde Leerweg omarmd en is haar afdeling aan het omvormen naar een hybride leeromgeving.

3. De MHS als leeronderneming

De MHS bestaat momenteel uit drie outlets, waar studenten ervaring op kunnen doen voor verschillende horecafuncties. In elke outlet werken studenten op verschillende niveaus en voor verschillende opleidingen door elkaar heen. Via het zogenaamde ‘pyramidemodel’ werken studenten steeds met elkaar en leren ze ook aan elkaar, net zoals dat ook in de horecabranche gebeurt. De verschillende outlets van de MHS hebben een bedrijfsprofiel gekregen. Zo wordt het voor de student steeds duidelijk wat het betekent om in verschillende soorten bedrijven te werken. Het concretiseren van de bedrijfsprofielen zorgde er ook voor dat we konden vaststellen welke referentiefuncties er in de verschillende outlets uitgevoerd kunnen worden.

In de MHS als leeronderneming worden een aantal principes gehanteerd die leren en werken sterker met elkaar verbinden en verweven. Leerlingen beginnen meteen bij aanvang van hun opleiding met het werk en bouwen hun kennis dus niet op volgens de structuur van een boek. Het leerproces beweegt zich dus steeds fluïde om het werkproces heen.

De principes zijn:

- *de omgeving is levensecht*: dit was al zichtbaar in de fysieke ruimtes van MHS, maar is nu ook zichtbaar gemaakt in de functieomschrijvingen van de leerwerkplekken (alle leerwerkplekken zijn gebaseerd op de referentiefuncties uit het bedrijfsleven).
- *het werken staat centraal en leidt naar het leren*: dat betekent dat de theoretische lesstof herordend is naar de functies die de studenten uitvoeren.
- *tijdens het werken is ruimte voor kennisintermezzo's*: het werken kan als het ware even stilgelegd worden. Hiervoor worden natuurlijk voornamelijk de rustige momenten van de *shifts* gebruikt en benut.
- *vakkennis is herordend naar bedrijfstrainingen*: deze dragen kennis op een toepasbare wijze over, zijn gericht op de functie waarin de student werkzaam is en vormen een afgerond geheel met zijn/haar beroepspraktijk.
- *de beroepshouding staat centraal in het totale leerproces*: hierop wordt permanent gemonitord via een 360° feedback systeem.

Om tegemoet te komen aan de flexibiliteit van het leerproces en om aan te sluiten bij de beroepspraktijk, is het onderwijs bij de MHS verdeeld in *stepstones*. De leer-werk-eenheid:

- is betekenisvol en ontworpen vanuit de rollen in werk;
- bevat een afgerond geheel van werk- en leeractiviteiten (inclusief talen, rekenen);
- bevat reflectie op werk en leren;
- kan zowel formatief als summatief worden afgerond;
- is altijd onderdeel van het geheel en de beginsituatie en het eindresultaat zijn helder geformuleerd;
- heeft een duidelijke tijdsafbakening (+/- 9 weken).

Door zeven *stepstones* (in een tweejarige opleiding) met goed gevolg af te leggen, krijgt de student toestemming om deel te nemen aan de proeve van bekwaamheid. Een student is geslaagd voor de opleiding als hij voldoet aan alle criteria die *per stepstone* zijn vastgesteld (tijd, aanwezigheid, vaardigheden, kennis, inclusief aanverwante vakken zoals Nederlands en rekenen).

4. Vervolg voor het vak Nederlands

De Omgekeerde Leerweg is ook toegepast op het vak Nederlands (en op andere taalvakken). Dat betekent dat we op zoek zijn gegaan naar hoe we het leren van Nederlands als een fluïde proces om de werksituaties heen kunnen laten circuleren. Het contextgebonden, beroepsspecifieke taalonderwijs vormt daarmee dus de ruggengraat van het leren.

Aan de hand van het werkproces hebben we vastgesteld bij welke werkprocessen het Nederlands op natuurlijke wijze toegepast kan worden. Dat gebeurde in een uitvoeringskaart. De werkprocessen van de *outlets* zijn in kaart gebracht door vakspecialisten en daar is de aansluiting met het vak Nederlands in gezocht.

Alle werkprocessen en talige activiteiten, voortkomend uit de diverse bronnen, zijn geclusterd in 8 beroepsproducten Nederlands. Ieder beroepsproduct staat voor een verzameling van talige activiteiten of werkprocessen die zich in hun 'taalkarakter' onderscheiden van andere activiteiten en werkprocessen. De beroepsproducten Nederlands staan daarmee onafhankelijk van de indeling van het KD (er is wel een document waarin alle herleidingen zijn vastgelegd) en van de werkprocessen.

Het onderwijs van het vakgebied Nederlands wordt uitgevoerd in drie vormen:

- leren *tijdens het werk*, aan de hand van praktijkopdrachten en observaties van de vakdocent en de docent Nederlands, eventueel met behulp van filmmateriaal.

ZEVENENTWINTIGSTE CONFERENTIE ONDERWIJS NEDERLANDS

- leren *via een bedrijfstraining*:
  - Een bedrijfstraining vormt een afgerond geheel tijdens een *stepstone*, is toepassingsgericht, maakt directe verbinding met de praktijk, maar hoeft niet 1-op-1 te passen.
  - Studenten tekenen in op bedrijfstrainingen, waardoor er meerdere leerjaren bij elkaar kunnen zitten.
- leren tijdens geplande uren om ‘kilometers te maken’. Deelname aan deze uren is verplicht volgens rooster en wordt georganiseerd per leerjaargroep.